

Ondernemerschap en diversiteit

Een studie naar de herkomst van de zelfstandigen in België

Tweede editie

Executive summary

FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie

Vooruitgangstraat 50
1210 Brussel
Ondernemingsnr: 0314.595.348

 ○ 0800 120 33 (gratis nummer)

 ○ facebook.com/FODEconomie

 ○ [@FODEconomie](https://twitter.com/FODEconomie)

 ○ linkedin.com/company/fod-economie (tweetalige pagina)

 ○ instagram.com/fodeconomie

 ○ youtube.com/user/FODEconomie

 ○ <https://economie.fgov.be>

Verantwoordelijke uitgever:

Séverine Waterbley

Voorzitter van het Directiecomité

Vooruitgangstraat 50

1210 Brussel

Internetversie

Executive summary

Inleiding

Het thema “herkomst en de arbeidsmarkt” is niet alleen vandaag, maar al enkele jaren heel actueel. Bestaande kennis over de in België aanwezige mensen van vreemde herkomst en hun arbeidsmarktpositie focust in vele gevallen op een analyse van de algemene tewerkstellingsgraad, weliswaar een belangrijk gegeven, maar niet allesomvattend. Aanvullend en aansluitend bestaan er meer uitgebreide analyses zoals de tweejaarlijkse Socio-economische Monitoring (SEM) van de collega’s bij de FOD Werk, Arbeid en Sociaal overleg (WASO) in samenwerking met Unia, gepubliceerd sinds 2013. De SEM analyseert het recente verloop van personen op de arbeidsmarkt, volgens hun origine en migratieachtergrond en hun arbeidsvoorwaarden. Lezing van dat indrukwekkende werkstuk leert dat de positie van de zelfstandige voorlopig onderbelicht blijft.

Vertrekkend vanuit de missie van de FOD Economie en zijn Algemene Directie K.M.O.-beleid – namelijk het bevorderen van ondernemerschap en de ondernemingszin – en op initiatief van de minister van Middenstand, Zelfstandigen en KMO’s, ontstond het idee om een gelijkaardige bijdrage, geïnspireerd op de SEM, aan te leveren met als focus de zelfstandigen en hun herkomst. Begin 2019 publiceerde de FOD Economie voor de eerste keer het rapport¹ “Ondernemerschap en diversiteit - Een studie naar de herkomst van de zelfstandige in België”. Naast die publicatie van een hele reeks cijfers en analyses, sprak de FOD Economie de hoop uit om een meer uitgebreid vervolgrapport tot stand te brengen. Vandaag, ongeveer drie jaar later, zijn we zover.

De **specifieke doelstellingen** van deze nieuwe studie omvatten opnieuw het in kaart brengen van de algemene situatie van de zelfstandigen in België volgens herkomst, het vormen van een aanzet tot verder onderzoek en de creatie van een instrument om het beleid inzake ondernemerschap en diversiteit te ondersteunen.

Methodologie

De studie focust op **de zelfstandige**. Het gaat meer bepaald om de verzekeringsplichtige natuurlijke personen die in België aangesloten zijn bij een sociaal verzekeringsfonds, zowel bestuurders als niet-bestuurders. Het betreft enkel diegenen met woonplaats in België. De studie beslaat in de meeste gevallen de periode 2008-2017.

Klassieke statistieken over tewerkstelling op basis van nationaliteit of geboorteland stellen ons niet in staat om de onderwerpen “herkomst” en “situatie op de arbeidsmarkt” op een afdoende wijze met elkaar in verband te brengen. Door enkel te focussen op bijvoorbeeld nationaliteit ontsnapt een deel van de doelgroep aan de analyse – denk maar aan de tweede generatie personen van vreemde origine. Om het thema in zijn totaliteit te kunnen behandelen, kunnen – bij een analyse van de arbeidsmarkt – kinderen met de Belgische nationaliteit en met ouders van een vreemde herkomst (= de tweede generatie) niet zomaar in dezelfde categorie geplaatst worden als kinderen met de Belgische nationaliteit en met ouders van Belgische herkomst. Het verwerven van een nationaliteit op zich plaatst personen immers niet zomaar in dezelfde situatie op de arbeidsmarkt of in dezelfde context wat herkomst betreft.

Om de bestaande situatie volledig te omvatten en mogelijke verschillen op basis van herkomst in kaart te brengen, moet dus verder gekeken worden dan de huidige nationaliteit. De FOD WASO en Unia maken daarom sinds 2013 in de tweejaarlijkse SEM gebruik van twee samengestelde, elkaar aanvullende variabelen, genaamd “**origine**” en “**migratieachtergrond**”.

Bij “**origine**” staat volgend onderscheid centraal:

- Belgische origine omvat de personen met de Belgische nationaliteit, geboren als Belg en waarvan ook de ouders als Belg geboren zijn.
- Vreemde origine omvat de personen die een vreemde nationaliteit hebben of die met een vreemde nationaliteit geboren zijn of van wie een van de ouders met een vreemde nationaliteit geboren is.

¹ <https://economie.fgov.be/nl/publicaties/ondernemerschap-en-diversiteit>

Daarnaast is er de groep “onbepaalde origine”: het gaat om mensen voor wie de nodige informatie ontbreekt, voornamelijk oudere personen. Zoals blijkt uit die definities wordt het criterium “nationaliteit” oversteegen door het verleden, met name de ouders, mee te nemen bij het bepalen van een origine voor een individu. Vreemde origine wordt in het rapport verder uitgesplitst naar meer gedetailleerde, specifieke landengroepen – zoals bijvoorbeeld EU14 (“West-Europa”) en EU13 (“Oost-Europa”).

De tweede variabele – “**migratieachtergrond**” – behandelt de diverse generaties en het verwerven van de Belgische nationaliteit. Praktisch gezien wordt migratieachtergrond vervat in volgende groepen: eerste generatie en Belg, eerste generatie en niet-Belg, tweede generatie en derde generatie. Die variabele wordt als “aanvullend” beschouwd in de studie.

De populatie van zelfstandigen wordt telkens geanalyseerd volgens origine en migratieachtergrond, en dat op diverse manieren – bijvoorbeeld volgens leeftijd en aard van bezigheid (hoofdberoep, bijberoep...). Het moet benadrukt worden dat deze studie **beschrijvend van aard** is. Ze moet opgevat worden als een verkenning en beschrijving van de beschikbare data over zelfstandigen en hun herkomst. Waar mogelijk worden internationale tendensen, geïdentificeerd na het doornemen van de literatuur over dit onderwerp, kort getoetst aan de Belgische gegevens. Indien mogelijk worden potentiële verklaringen geboden voor de algemene tendensen en de overeenkomsten of afwijkingen ten opzichte van de internationale cijfers.

Daarnaast zijn of waren een aantal belangrijke gegevens nog niet beschikbaar. De koppeling van de gegevens over de zelfstandige volgens herkomst aan de gegevens over zijn of haar onderneming kon technisch gezien niet gemaakt worden op het moment van de totstandkoming van deze studie. Het linken van beide gegevensbronnen wordt momenteel voorbereid bij de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid (KSZ).

Tot slot, **ten opzichte van de vorige editie** beschikken we nu voor alle thema’s over een verdeling volgens geslacht. Bovendien werden gegevens toegevoegd over enerzijds het opleidingsniveau en het studiedomein van de zelfstandige en anderzijds over het loopbaantraject van een zelfstandige. Gaat het bijvoorbeeld om een voormalige loontrekkende, werkloze of gepensioneerde die zelfstandige is geworden?

Wat leert de studie ons over de zelfstandige volgens herkomst?

In 2017 bedroeg het totale aantal zelfstandigen in België 1.022.405 personen. Daarvan waren er 542 (of 0,1 % van het totale aantal) 18 of 19 jaar oud en 95.514 (of 9,3 % van het totaal) 65 jaar of ouder.

Om de vergelijking tussen zelfstandigen en de werkende bevolking te faciliteren, is de populatie zelfstandigen die besproken wordt in de delen van de studie die betrekking hebben op de persoonlijke kenmerken en het thema opleiding, tussen 20 en 64 jaar oud.

In 2017 bedroeg het aantal zelfstandigen van 20 tot 64 jaar in België 926.347, wat overeenkomt met 13,8 % van de totale bevolking van 20 tot 64 jaar in België. In 2008 telde België 817.547 zelfstandigen (20-64 jaar), wat overeenkomt met 12,7 % van de totale bevolking in die leeftijdsgroep. Tussen 2008 en 2017 is het totale aantal personen in België in de leeftijdsgroep 20-64 jaar met 3,7 % gestegen en het aantal zelfstandigen (20-64 jaar) met 13,3 %.

De samenstelling van de populatie zelfstandigen (20-64) is tussen 2008 en 2017 veranderd. Het aandeel zelfstandigen van vreemde origine is gestegen van 17,3 % in 2008 tot 23,5 % in 2017. Het aandeel van de zelfstandigen van Belgische origine is stabiel gebleven, van 69,2 % tot 71,1 %. Het aandeel zelfstandigen van onbepaalde origine daalde van 13,4 % tot 5,4 %. Die laatste categorie bestaat hoofdzakelijk uit oudere zelfstandigen die de arbeidsmarkt verlaten.

De landengroepen vreemde origine die in 2008 het sterkst vertegenwoordigd waren bij de zelfstandigen (20-64), bleven dat ook in 2017. In dalende volgorde zijn dat de landengroepen

EU14² (45,5 % van de zelfstandigen van vreemde origine in 2017), EU13³ (17,3 %), Maghreb⁴ (9,6 %), de kandidaat-EU-lidstaten⁵ (7,6 %) en andere Europese landen⁶ (4 %). De twee groepen EU14 en EU13 zijn goed voor meer dan 60 % van de zelfstandigen van vreemde origine.

In 2008 telde België 6.448.440 personen van 20 tot 64 jaar, in 2017 waren dat er 6.689.065, wat overeenkomt met een stijging van 3,7 %. De samenstelling van de Belgische bevolking (20-64) is tussen 2008 en 2017 veranderd. Het aandeel personen van vreemde origine is toegenomen (van 24 % tot 31,6 %) en het aandeel personen van onbepaalde origine is afgenomen (van 14,3 % tot 5,9 %).

De veranderingen in het aantal personen in de Belgische bevolking zijn echter niet van dezelfde orde als de veranderingen in het aantal zelfstandigen. De toename van het aantal zelfstandigen (+13,3 %) verloopt veel sneller dan de toename van het aantal personen in de totale bevolking (+3,7 %), en kan dus niet alleen worden verklaard door wijzigingen in de Belgische demografie.

Uiteindelijk stijgt de zelfstandigengraad in de totale bevolking (20-64) van 14,2 % in 2008 tot 15,8 % in 2017 voor personen van Belgische origine en van 9,2 % in 2008 tot 10,3 % in 2017 voor personen van vreemde origine.

De samenstelling van de groep personen van vreemde origine in de Belgische bevolking verandert niet: de landengroepen die in 2008 het meest vertegenwoordigd waren, bleven dat ook in 2017. Die samenstelling verschilt sterk van diegene bij de zelfstandigen van vreemde origine.

In dalende volgorde zijn, in 2017, de meest vertegenwoordigde landengroepen in de bevolking van vreemde origine in België de EU14 (42 % van de personen van vreemde origine), Maghreb (15,9 %), EU13 (10 %), Sub-Saharaans Afrika⁷ (7,7 %) en kandidaat-EU-lidstaten (7,4 %). In België is het aandeel van personen met een EU-origine in de meerderheid bij de personen van vreemde origine - net zoals dat het geval is voor zelfstandigen van vreemde origine. In totaal heeft meer dan 50 % van de personen van vreemde origine een EU14- of EU13-origine.

Tegelijk zijn de niet-Europese landen sterker vertegenwoordigd in de totale bevolking (20-64 jaar) van vreemde origine dan bij de zelfstandigen van vreemde origine. Samengevat was 33,2 % van de zelfstandigen tussen 20-64 jaar en van vreemde origine, in 2017, van niet-Europese origine (noch EU14, noch EU13, noch andere Europese landen), terwijl dat in 2017 43,1 % was bij de personen van vreemde origine in België van 20-64 jaar.

De meest ondervertegenwoordigde landengroepen in de populatie van zelfstandigen van vreemde origine zijn de Maghreb (aandeel zelfstandigen: 6,2 %) en Sub-Saharaans Afrika (aandeel zelfstandigen: 4,3 %).

In 2016⁸ lag de verdeling volgens origine van de werkende bevolking (20-64) van vreemde origine dichter bij de verdeling van personen van vreemde origine in België dan bij de verdeling van zelfstandigen van vreemde origine. De meest vertegenwoordigde landengroepen in de werkende bevolking van vreemde origine waren de EU14 (46,2 % van de werkende personen van vreemde origine), Maghreb (14,3 %), EU13 (11,6 %), kandidaat-EU-lidstaten (7 %) en Sub-Saharaans Afrika (6,6 %). Er kan met andere woorden geconcludeerd worden dat specifieke factoren wegen op personen van vreemde origine en, naargelang hun origine, bepalend waren voor hun status: zelfstandige of werknemer.

Bij de zelfstandigen, ingedeeld volgens hun migratieachtergrond, springt vooral de categorie van de nieuwkomers (de categorie die overeenkomt met de "eerste generatie") in het oog gezien de

² EU14: Frankrijk, Duitsland, Italië, Nederland, Luxemburg, Ierland, Verenigd Koninkrijk, Denemarken, Griekenland, Spanje, Portugal, Finland, Zweden en Oostenrijk.

³ EU13: Tsjechië, Estland, Cyprus, Letland, Litouwen, Hongarije, Malta, Polen, Slovenië, Kroatië, Slowakije, Bulgarije en Roemenië.

⁴ Maghreb: Algerije, Libië, Marokko, Tunesië en Mauritanië.

⁵ Kandidaat-EU-lidstaten: Noord-Macedonië, Turkije, Albanië, Montenegro en Servië.

⁶ Andere Europese landen: IJsland, Andorra, Liechtenstein, Monaco, Noorwegen, San-Marino, Zwitserland, Rusland, Heilige Stoel, Wit-Rusland, Ukraine, Moldavië, Bosnië-Herzegovina, enz.

⁷ Sub-Saharaans Afrika: Burundi, Kameroen, Zuid-Afrika, Congo, Senegal, Rwanda, enz.

⁸ Voor de werkende bevolking wordt, omwille van methodologische redenen, met het jaar 2016 gewerkt - zie het eigenlijke rapport voor meer informatie. De impact op de analyses is de facto onbestaande.

snelle toename van hun aantal. Die generatie is de generatie die verhoudingsgewijs het sterkst is gegroeid (+48 % sinds 2008).

Zelfstandigen van de eerste generatie focussen meer op het verwerven van de Belgische nationaliteit wanneer ze niet uit de EU afkomstig zijn. EU-onderdanen genieten immers reeds specifieke rechten die hun aankomst op het grondgebied en hun activiteiten vergemakkelijken.

In het eerste deel van de studie worden een aantal persoonlijke kenmerken van de zelfstandige (20-64 jaar) volgens herkomst onder de loep genomen:

Geslacht

Er zijn in België twee keer zoveel mannen als vrouwen zelfstandig ondernemer, ongeacht hun origine. Tegelijk zijn er in België echter evenveel vrouwen als mannen in de bevolking. Die situatie is sinds 2008 niet wezenlijk veranderd. Het verschil is nog groter voor de landengroepen EU13, Maghreb en Nabije/Midden-Oosten.

De "zelfstandigenmarkt" is vanuit het oogpunt van de variabele "geslacht van een persoon" toegankelijker dan de arbeidsmarkt, ongeacht iemands origine. Bovendien vertegenwoordigt de "zelfstandigenmarkt" minder personen van vreemde origine dan de arbeidsmarkt, waar de vertegenwoordiging van personen van vreemde origine reeds proportioneel lager is dan hun aanwezigheid in de bevolking in België. De vrouwelijke zelfstandige van vreemde origine wordt dus geconfronteerd met meerdere barrières.

Leeftijd

In elk van de drie gewesten in België neemt het aandeel zelfstandigen onder de werkende bevolking toe vanaf de jongste leeftijdsgroepen (8,7 % voor de leeftijdsgroep 20-24 jaar in België) tot de leeftijdsgroep 50-59 jaar (23,2 %). Een van de redenen daarvoor is dat het starten van een ondernemersactiviteit wordt vergemakkelijkt door de beschikbaarheid van bepaalde middelen, die door het hebben van een job kunnen worden verworven, zoals ervaring en financiële reserves.

De populatie van zelfstandigen van vreemde origine is jonger dan de populatie van zelfstandigen van Belgische origine. De helft van de zelfstandigen van vreemde origine is jonger dan 42 jaar, terwijl de helft van de zelfstandigen van Belgische origine jonger is dan 46 jaar. Dat is ook het geval voor de totale bevolking in België: de helft van de personen van vreemde origine is jonger dan 39 jaar, terwijl de helft van de personen van Belgische origine jonger is dan 44 jaar.

Voor elke leeftijdsgroep liggen de zelfstandigengraden in de bevolking voor personen van EU13-origine vrij dicht bij de zelfstandigengraden in de bevolking voor personen van Belgische origine. Over het algemeen liggen de zelfstandigengraden voor personen met een EU13-origine iets hoger. Daarentegen zijn de aandelen zelfstandigen voor personen met een Maghrebijnse origine en een Sub-Saharaanse origine lager.

De zelfstandigengraden in de bevolking zijn bijzonder hoog bij jongeren (20-39 jaar) voor personen van niet-Europese origine die in België geboren zijn.

Het aandeel zelfstandigen van Belgische origine in de bevolking neemt toe met de leeftijd van de personen, zowel voor mannen als voor vrouwen. Het aandeel zelfstandigen van vreemde origine in de bevolking stijgt tot de leeftijd van 45-49 jaar en daalt dan voor zowel mannen als vrouwen. Die vaststelling zou een eerste aanwijzing kunnen zijn dat het type werk van zelfstandigen van vreemde origine niet door oudere personen kan worden gedaan, in tegenstelling tot het type werk dat door zelfstandigen van Belgische origine wordt gedaan.

Gewest

De gewesten verschillen niet alleen in hun huidige situatie, maar ook in hun evolutieve dynamiek en hun geschiedenis.

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest was in 2017 twee derde van de zelfstandigen van vreemde origine, tegenover 54 % in 2008. Tegelijkertijd is het aandeel van de zelfstandigen van vreemde origine in het Vlaamse Gewest gestegen van 10,6 % tot 15,5 % en in het Waalse Gewest van 21 % tot 26,8 %.

De helft van de zelfstandigen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn nieuwkomers, terwijl nieuwkomers onder de zelfstandigen in de andere gewesten slechts 10 % van de zelfstandigen uitmaken. Die oververtegenwoordiging in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is ongetwijfeld onder meer te wijten aan de talrijke aanwezigheid van internationale instellingen.

Onderwijs - Opleidingsniveau: algemeen

De verdeling van de zelfstandigen volgens hun opleidingsniveau resulteert niet in homogene groepen: het aandeel zelfstandigen bij de personen van Belgische origine neemt, ten opzichte van de personen van vreemde origine, toe met het opleidingsniveau.

Bij de zelfstandigen is, ongeacht hun origine, het aandeel van de hogeschoolden (42,3 %) groter dan het aandeel van de middengeschoolden (34,3 %) of de laaggeschoolden (15,2 %). Voorts is het aandeel van de zelfstandigen in de bevolking hoger voor het hoge opleidingsniveau (18,4 %) dan voor het gemiddelde (13,6 %) of lage (8,7 %) opleidingsniveau.

Onderwijs - Opleidingsniveau: origine, migratieachtergrond en persoonlijke kenmerken

De zelfstandigengraden in de bevolking nemen toe met het opleidingsniveau: zij zijn hoger voor personen met een hoog opleidingsniveau dan voor personen met een laag opleidingsniveau. Voor alle leeftijden samen bedraagt het aandeel mannelijke zelfstandigen met een hoog opleidingsniveau in de bevolking met een hoog opleidingsniveau 23,9 %, terwijl dit aandeel voor personen met een laag opleidingsniveau 11,7 % bedraagt. Voor vrouwen bedragen die aandelen respectievelijk 14,1 % en 5,0 %. De zelfstandigengraad in de bevolking varieert naar gelang van de leeftijdsgroep. Zo neemt bijvoorbeeld het aandeel zelfstandigen met een hoog opleidingsniveau bij mannen alleen maar toe met de leeftijd, en bereikt het aandeel bij vrouwen een maximum in de leeftijdsgroep 45-49 jaar.

Het aandeel vrouwelijke zelfstandigen met een hoog opleidingsniveau ten opzichte van het totale aantal vrouwelijke zelfstandigen (51,8 %) is veel hoger dan het equivalente aandeel bij de mannen (37 %). Dat is ook het geval bij de totale bevolking in België, zij het in mindere mate: 36,3 % van de vrouwen heeft een hoog opleidingsniveau tegenover 27,4 % van de mannen.

Mannelijke zelfstandigen met een laag opleidingsniveau zijn over het algemeen veel ouder dan mannelijke zelfstandigen met een gemiddeld of hoog opleidingsniveau. Bij de mannelijke zelfstandigen tussen 20 en 64 jaar is 50,1 % van de mannen met een laag opleidingsniveau ouder dan 50 jaar, tegenover 33,8 % van de mannen met een gemiddeld opleidingsniveau en 39,8 % van de mannen met een hoog opleidingsniveau. De verhoudingen zijn nog onevenwichtiger bij de vrouwelijke zelfstandigen. Van de laaggeschoolde vrouwelijke zelfstandigen is 58,2 % ouder dan 50 jaar, tegen 34,2 % voor de middengeschoolden en 30,3 % voor de hogeschoolden.

De arbeidsmarkt is eveneens van die aard dat personen met een hoog opleidingsniveau van vreemde origine, maar opgeleid in België (personen van de tweede generatie), meer voor het ondernemerschap kiezen dan personen van Belgische origine met hetzelfde opleidingsniveau (respectievelijk 22,2 % versus 20,4 %, mannen en vrouwen samen). Hoogopgeleide personen van de tweede generatie zijn dus ondernemender dan hoogopgeleide personen van Belgische origine. Een potentiële reden voor die vaststelling is dat personen van vreemde origine op de arbeidsmarkt mogelijk discriminatie ondervinden.

Onderwijs - Studiedomein

In totaal is, in 2017, 71,1 % van de zelfstandigen tussen 20 en 64 jaar van Belgische origine, 23,5 % van vreemde origine en 5,4 % van onbepaalde origine. In vergelijking met die verdeling zijn zelfstandigen van Belgische origine oververtegenwoordigd bij de zelfstandigen die gestudeerd hebben in de domeinen landbouw (zelfstandigen van Belgische origine vertegenwoordigen 89,7 % van de zelfstandigen die gestudeerd hebben in de landbouwsector) en onderwijs (85,0 %).

Het aandeel zelfstandigen van Belgische origine die in de andere geïdentificeerde studiedomeinen (ingenieurskunde, kunst en letterkunde, gezondheid, wetenschappen, sociale wetenschappen, diensten en algemene programma's) hebben gestudeerd, schommelt rond de 77 %, een lichte oververtegenwoordiging. Het aandeel zelfstandigen van vreemde origine schommelt tussen 14,7 % (voor ingenieurskunde) en 19,0 % (voor algemene programma's), dus nog altijd een lichte onderverteenwoordiging.

Het tekort aan zelfstandigen van vreemde origine die in bepaalde studiedomeinen hebben gestudeerd, wordt verklaard door het feit dat het studiedomein onbekend is voor 49,5 % van de zelfstandigen van vreemde origine, meer dan waarschijnlijk als gevolg van de niet-erkenning van hun in het buitenland behaalde diploma's. Het hoge aandeel onbekende studiedomeinen, aangevuld met het feit dat in onze gegevens de verbanden tussen studiedomein en de sector waar iemand aan de slag is niet aanwezig zijn, beperken onze capaciteit tot het trekken van conclusies.

In het tweede deel van de studie worden een aantal professionele kenmerken van de zelfstandige (alle leeftijden) volgens herkomst bestudeerd:

Aansluitingen en uitschrijvingen

We stellen vast dat de groep zelfstandigen van onbepaalde origine de enige groep is met een groter aandeel schrappingen (11,3 %) dan aansluitingen (4,6 %), wat resulteert in een daling (-6,7 %) over de periode 2008-2017. Zelfstandigen van vreemde origine zijn in beide categorieën oververtegenwoordigd (38,7 % aansluitingen en 34,9 % schrappingen) in vergelijking met hun aandeel in de totale zelfstandigenpopulatie (22,3 % in 2017), terwijl het omgekeerde geldt voor de groep van Belgische origine (56,7 % aansluitingen, 53,8 % schrappingen en 68,6 % van alle zelfstandigen in 2017). De landengroep EU14 is in beide categorieën ondervertegenwoordigd, hoewel zij in aantal de grootste landengroep is, terwijl de groep EU13 in beide categorieën oververtegenwoordigd is.

In de bestudeerde periode zijn twee inhaalbewegingen waarneembaar, die zichtbaar worden in de cijfers door de afname van een kloof in aantallen. Ten eerste kennen zelfstandigen van vreemde origine een grotere groei qua aansluitingen en schrappingen dan de zelfstandigen van Belgische origine. Ten tweede is binnen de groep van Belgische origine het groeipercentage van vrouwen hoger dan dat van mannen, maar dat is niet het geval voor de groep van vreemde origine waar het verschil in aansluitingen en schrappingen tussen mannen en vrouwen net is toegenomen.

Op gewestelijk niveau had het Vlaamse Gewest in 2017 het hoogste aantal aansluitingen (57,5 %) en schrappingen (57,5%), wat logisch is gezien de Belgische demografie (het Vlaamse Gewest vertegenwoordigt bijna 58 % van de Belgische bevolking). Het is de groep zelfstandigen van Belgische origine die het sterkst vertegenwoordigd is, zowel bij de aansluitingen (66,9 %) als de schrappingen (62,5 %), maar het is de groep van vreemde origine die de grootste stijging kent over de periode 2009-2017 (8,8 % voor de groep van vreemde origine en 3,6 % voor de groep van Belgische origine). In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is het de groep van vreemde origine die in de meerderheid is voor beide categorieën (78,7% van de aansluitingen en 73,2 % van de schrappingen). De percentages voor het Waalse Gewest zijn heel vergelijkbaar met wat op nationaal niveau kan worden waargenomen: de groep van Belgische origine maakt de meerderheid uit met 57,7 % van de aansluitingen en 54,8 % van de schrappingen, gevolgd door de groep van vreemde origine met 38,1 % van de aansluitingen en 34,8 % van de schrappingen.

Vervolgens werden de aansluitingen en schrappingen geanalyseerd **op basis van het opleidingsniveau**. De belangrijkste bevinding is dat de groei evenredig toeneemt met het opleidingsniveau. Met andere woorden, naarmate het opleidingsniveau stijgt, liggen de aansluitingen in steeds toenemende mate hoger dan de schrappingen, en dat is het duidelijkst voor de groep van Belgische origine. De groep van vreemde origine maakt in 2017 de meerderheid uit voor het niveau lager secundair onderwijs. Het is de enige origine met meer aansluitingen dan schrappingen voor dat niveau (een positief resultaat van +1.976, terwijl het resultaat -1.492 is voor de groep van onbepaalde origine en -343 voor de groep Belgische origine). De groep van Belgische origine vertoont de grootste stijging voor het hoge opleidingsniveau (+15.353, +4.387 voor de groep van vreemde origine en +79 voor de groep van onbepaalde origine).

De analyse van de diverse landengroepen van vreemde origine geeft uiteenlopende resultaten. Zo is het merendeel van de aansluitingen en schrappingen van de EU14-landengroep verdeeld over het gemiddelde en hoge opleidingsniveau, terwijl die voor de EU13-landengroep geconcentreerd zijn op het onbekende opleidingsniveau. De groep kandidaat-EU-lidstaten vertoont de grootste stijging voor het gemiddelde opleidingsniveau, terwijl voor de landengroep Maghreb de aansluitingen en schrappingen gelijkmatig zijn verdeeld over de verschillende opleidingsniveaus.

Tenslotte, en dat alle origines samengenomen: hoe hoger het opleidingsniveau, hoe sterker vrouwen vertegenwoordigd zijn in de aansluitingen en de schrappingen, dat terwijl mannen sterker vertegenwoordigd zijn in de lagere opleidingsniveaus.

In een volgend deel van het rapport werden de aansluitingen en schrappingen **uitgesplitst naar studiedomein**. Meer dan een derde van de aansluitingen en schrappingen betreft zelfstandigen waarvan het studiedomein niet gekend is. De groep zelfstandigen van vreemde origine was er goed voor meer dan de helft van de aansluitingen en schrappingen in 2017. De groep van Belgische origine is over het algemeen in de meerderheid in de andere studiedomeinen, maar de groep van vreemde origine is degene die de sterkste stijging over de bestudeerde periode laat optekenen. Mannen staan sterk in het domein van de ingenieurskunde, terwijl dat bij vrouwen geldt voor het domein gezondheid en sociale bescherming.

Tot slot werden de aansluitingen en schrappingen bij de zelfstandigen geanalyseerd **volgens de vorige en volgende socio-economische positie (SEP)** van een zelfstandige, **en dat volgens aard van bezigheid** (hoofdberoep, bijberoep, actief na pensioen(leeftijd)).

Voor de zelfstandige in hoofdberoep zijn de drie voornaamste SEP's in 2017 bij de aansluitingen, de volgende: "andere"⁹ (36,8 %), "in loondienst" (27,2 %) en "begunstigde van kinderbijslag"¹⁰ (10,2 %). Voor de schrappingen gaat het om "andere" (36,1 %), "in loondienst" (35,7 %) en "werkzoekend met werkloosheidsuitkering" (9,5 %). Voor de zelfstandige in bijberoep gaat het bij de aansluitingen om "in loondienst" (78,3 %), "werkzoekend met een werkloosheidsuitkering" (6,6 %) en "andere" (4,9 %). Voor de schrappingen betreft het de SEP's "in loondienst" (83,3 %), "andere" (5,3 %) en "werkzoekend met werkloosheidsuitkering" (4,2 %).

Bij de **zelfstandigen in hoofdberoep** registreerde de groep van vreemde origine meer aansluitingen en schrappingen dan de groep van Belgische origine: respectievelijk 29.678 en 29.271 aansluitingen en 17.222 en 16.480 schrappingen. In 2008 was de situatie nog omgekeerd. De groep van Belgische origine is oververtegenwoordigd in de aansluitingen en schrappingen voor de SEP "in loondienst". De groep van vreemde origine is in de meerderheid bij de SEP "andere". Er zijn meer aansluitingen en schrappingen bij zelfstandigen in het hoofdberoep voor mannen dan voor vrouwen, en het verschil neemt toe tijdens de bestudeerde periode.

Voor de **zelfstandige in bijberoep** heeft het leeuwendeel van de aansluitingen en schrappingen betrekking op de SEP "in loondienst" (zie eerder). Er werd een zeer grote toename (+416 %) vastgesteld van de aansluitingen bij zelfstandigen in bijberoep die voorheen werkloos waren. Die sterke stijging moet echter met de nodige voorzichtigheid worden geanalyseerd, aangezien de SEP in 2017 slechts betrekking had op 6,6 % van de zelfstandigen.

Het is echter interessant op te merken dat het aantal aansluitingen voor die SEP tussen 2016 en 2017 met 210 % is gestegen, na de inwerkingtreding van de springplankmaatregel. Die maatregel stelt mensen in staat een zelfstandige activiteit te beginnen in bijberoep met behoud van hun werkloosheidsuitkering, en dat gedurende een periode van één jaar¹¹.

Tot slot moet worden opgemerkt dat, voor alle origines en alle SEP's samen (dus de totaalcijfers), vrouwen in de periode 2008-2017 een sterkere groei hebben gekend dan mannen, zowel bij de aansluitingen (+45 % voor vrouwen en +39 % voor mannen) als de schrappingen (+18 % voor vrouwen en +17 % voor mannen).

Bedrijfstakken

Zelfstandigen van Belgische origine zijn oververtegenwoordigd in de bedrijfstakken landbouw (78,5 %) en visserij (73,2 %), alsook bij de vrije en intellectuele beroepen (VIB; 73,5 %), vergeleken met hun totale aandeel onder de zelfstandigen (68,6 %). Hoewel die bedrijfstakken sterk van elkaar verschillen, hebben ze ten minste één punt gemeen: de uitoefening van de functies wordt gefaciliteerd door het feit dat de ouders die ook uitoefenen of hebben uitgeoefend – een voordeel

⁹ Tot die groep behoren: uitgaande grensarbeiders, personen die in België werken voor een organisatie/onderneming die niet bijdrageplichtig is aan de Belgische sociale zekerheid, internationale functionarissen en diplomaten, huisvrouwen/huismannen, enz.

¹⁰ Het betreft kinderen die nog genieten van kinderbijslag.

¹¹ Zie <https://www.rva.be/nl/documentatie/infoblad/t158> voor meer informatie.

in die zin dat de volgende generatie reeds beschikt over de nodige infrastructuur, of het sociale en culturele kapitaal, voor hun vestiging in dat milieu.

De door zelfstandigen met een EU14-origine uitgeoefende beroepen zijn vergelijkbaar met die van de zelfstandigen van Belgische origine. Dat is in het geheel niet het geval voor de landengroepen uit de andere regio's van de wereld. Zo is bijvoorbeeld 66 % van de zelfstandigen met een Aziatische origine te vinden in de handel, voornamelijk in de horeca, en 60 % van de zelfstandigen met een EU13-origine in de industrie, meer bepaald in de bouwsector.

De verdeling van de zelfstandigen naar **geslacht** loopt niet gelijk over de verschillende bedrijfstakken heen. Er zijn bijvoorbeeld twee keer zoveel mannen als vrouwen in de handel – wat in overeenstemming is met de totale verdeling van zelfstandigen naar geslacht. Maar, er zijn acht keer meer mannen van vreemde origine dan vrouwen van vreemde origine in de industrie. De bedrijfstak industrie vertoont dus veel meer sporen van ongelijkheid op basis van geslacht, zeker voor zelfstandigen van vreemde origine, dan de andere bedrijfstakken. Omgekeerd is het aantal mannelijke en vrouwelijke zelfstandigen bij de VIB min of meer gelijk, ongeacht de origine van de zelfstandigen.

De verdeling van de zelfstandigen over de bedrijfstakken heen verschilt sterk naar **gelang van het gewest**. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werkt het grootste deel van de zelfstandigen van Belgische origine (66,5 % voor vrouwen en 52,9 % voor mannen) in de VIB. Bijna 50 % van de vrouwelijke zelfstandigen van vreemde origine werkt ook in die sector. Daarentegen werkt 43,1 % van de mannelijke zelfstandigen van vreemde origine in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in de industrie en 20,9 % in de VIB.

In het Vlaamse Gewest scoren de VIB het hoogst bij vrouwen van Belgische origine (36,9 %), maar bij de mannen van Belgische origine is dat de handel (29,4 %). Het is eveneens de handel die vrouwen (39,1 %) en mannen (39,1 %) van vreemde origine het meest aantrekt. In het Waalse Gewest zijn het de VIB die het grootste aandeel vrouwen van Belgische (45,1 %) en vreemde (38,7 %) origine aantrekken. Die bedrijfstak trekt ook de meeste mannen van Belgische origine aan (28,3 %), net voor de handel, en het is de handel die de meeste mannen van vreemde origine aantrekt (37,8 %). De vastgestelde verdelingen naar origine worden bevestigd tijdens de analyse van de verdeling van de zelfstandigen volgens migratieachtergrond.

Het aandeel zelfstandigen van Belgische origine in de **bedrijfstak van de handel** is 64,2 %. In sommige categorieën van activiteiten binnen die tak is het aandeel van zelfstandigen van Belgische origine hoger, bijvoorbeeld 72,1 % in de bank- en verzekeringssector¹².

Omgekeerd bedraagt het totale aandeel van zelfstandigen van vreemde origine in de handel 26 %, maar sommige sectoren binnen die tak trekken verhoudingsgewijs meer zelfstandigen van vreemde origine aan. Zo bedraagt het aandeel zelfstandigen van vreemde origine in de horeca 40,3 %. We merken op dat die verschillen in de vertegenwoordiging van personen niet zonder meer mogen worden beschouwd als veroorzaakt door stereotypen op basis van hun herkomst, maar als het resultaat van verschillende socio-economische situaties, enerzijds voor personen van vreemde origine en anderzijds voor personen van Belgische origine.

Er zijn eveneens verschillen in de aandelen zelfstandigen die verband houden met het geslacht. Zo werken mannen meer dan vrouwen in het bank- en verzekeringswezen en in de handel, ongeacht de origine. Vrouwen werken dan weer meer dan mannen in de horeca, ongeacht de origine. Die vaststellingen weerspiegelen de aanwezigheid van genderstereotypen over en verbonden met die beroepen.

De zelfstandigen van Belgische origine (63,8 %) zijn niet op dezelfde manier verdeeld over de **tak nijverheid en ambachten ("industrie")** als de zelfstandigen van vreemde origine (27,7 %)¹³.

Zo is bijvoorbeeld de bouwsector goed voor 39,5 % van de zelfstandigen van Belgische origine die actief zijn in de industrie, tegenover 60,8 % van de zelfstandigen van vreemde origine die in die tak actief zijn. Meer specifiek gaat het om 88,4 % van de zelfstandigen met een EU13-origine die

¹² De bedrijfstak van de handel omvat talrijke activiteitscategorieën: verzekeringen, bankwezen, handel, amusement (theater, bioscoop, spelen, enz.), kermis, horeca, marketing, vertegenwoordigers (vastgoedmakelaars, handelsreizigers, enz.), beveiliging en straatverkopers.

¹³ De bedrijfstak van de industrie omvat vele activiteitscategorieën: kunsten en ambachten, bouw, steenhouwerij, mijnbouw, voedingsindustrie, chemische industrie, transport, enz.

actief zijn in de industrie. In totaal is de bouwsector de belangrijkste sector van de industrie, aangezien die sector alleen al 45,3 % van de zelfstandigen in de industrie vertegenwoordigt.

De verdeling van de zelfstandigen naar geslacht is zeer ongelijk in de industrie: 17,1 % vrouwen en 82,9 % mannen. In sommige sectoren ligt het aandeel mannen zelfs nog veel hoger, wat niet verrassend genoemd kan worden. Zo zijn de drie meest genderspecifieke sectoren de bouwnijverheid (met 91,8 % mannen), de metaalnijverheid (met 88,9 % mannen) en de hout- en meubelnijverheid (met 88,6 % mannen). Het hoogste aandeel vrouwen is daarentegen terug te vinden in de kunsten en ambachten, namelijk 32,1 %.

De recente Europese geschiedenis, met name de integratie van de Oost-Europese landen in de economische ruimte en de gemeenschappelijke markt, heeft de samenstelling van de groep zelfstandigen in de Belgische industrie ingrijpend beïnvloed. Zo is sinds 2011 het aantal zelfstandigen met een EU13-origine in de bouwsector verdubbeld.

Ook in de **bedrijfstak van de VIB** zijn de zelfstandigen van Belgische origine (73,5 %) niet op dezelfde manier verdeeld als de zelfstandigen van vreemde origine (18,5 %)¹⁴.

Zo is 27,8 % van de zelfstandigen in de letteren van vreemde origine, wat kan worden verklaard door de aanwezigheid van vertalingsactiviteiten, maar is tegelijk slechts 2,7 % van de zelfstandige notarissen van vreemde origine. In het geval van de notarissen, evenals bij de gerechtsdeurwaarders, apothekers en dierenartsen, kan opnieuw teruggegrepen worden naar het proces van “overdracht (transmissie) binnen de familie” als relevante verklaring voor de oververtegenwoordiging van zelfstandigen van Belgische origine.

Beroepen die studies over en het gebruik van cijfergegevens vereisen (ingenieurswetenschappen, boekhouding, enz.) worden verhoudingsgewijs meer bevolkt door mannen en paramedische beroepen in ruime zin (psychologie, tandheelkunde, farmacie, enz.) meer door vrouwen.

Aard van bezigheid

Verderop in het rapport werd de verdeling van de zelfstandigen volgens aard van bezigheid bestudeerd, namelijk zelfstandige in **hoofdberoep, bijberoep en actief na pensioen(leeftijd)**. In 2017 was bijna 67 % van de zelfstandigen zelfstandige in hoofdberoep, bijna 23 % in bijberoep en iets meer dan 10 % was actief na pensioen(leeftijd). De resultaten die werden waargenomen voor de SEP komen dus ook hier terug naar voren.

De groep zelfstandigen van vreemde origine is oververtegenwoordigd voor de categorie hoofdberoep: 76,4 % van de zelfstandigen van vreemde origine tegenover 67,1 % van de zelfstandigen van Belgische origine. De groep van Belgische origine is oververtegenwoordigd bij de categorie bijberoep: 25,8 % (Belgische origine) tegenover 18,5 % (vreemde origine). Ten slotte is de groep van onbepaalde origine, 47,2 % tegenover 7,1% (Belgische origine) en 5,1% (vreemde origine), oververtegenwoordigd voor de categorie actief na pensioen(leeftijd). In de periode 2008-2017 is de categorie actief na pensioen(leeftijd) het sterkst gegroeid (+60,4 %), wat onder meer kan worden verklaard door de vergrijzing van de bevolking en door een regelgevend kader dat de voortzetting van een professionele activiteit na de pensioen(leeftijd) bevordert.

Bestuurders van vennootschappen

In het rapport werd vastgesteld dat een hoger aandeel van de zelfstandigen van vreemde origine **bestuurder** is dan bij de zelfstandigen van Belgische origine, respectievelijk 36,9 % en 26,4 %. Niettemin neemt het aantal bestuurders in de onderzochte periode licht toe voor de groep van Belgische origine, terwijl het bij de groep van vreemde origine net afneemt. Uit de uitsplitsing naar geslacht blijkt dat, voor alle origines samen, mannen vaker bestuurder zijn dan vrouwen, respectievelijk 31,2 % en 23,9 %. Van de belangrijkste landengroepen van vreemde origine is de groep kandidaat-EU-lidstaten de enige met meer bestuurders (53,9 %) dan niet-bestuurders (46,1 %) in 2017.

¹⁴ De bedrijfstak vrije en intellectuele beroepen (VIB) omvat talrijke activiteitscategorieën: architecten, advocaten, diverseren, gerechtsdeurwaarders, (para)medische beroepen, notarissen, vrije beroepen (algemeen), dierenartsen, onderwijs, para-artistieke beroepen, artistieke beroepen, cijferdeskundigen.

Hoedanigheid

Ten slotte werd in het rapport waargenomen dat het aantal zelfstandigen die in de **hoedanigheid van zelfstandige** werkt, in 2017, 16 keer groter is dan de het aantal zelfstandigen dat in de **hoedanigheid van helper** werkt, respectievelijk 94 % en 6 %. De populatie zelfstandigen bestaat voor 66 % uit mannen en voor 34 % uit vrouwen, en de populatie helpers voor 56 % uit vrouwen en voor 44 % uit mannen. In de top 4 landengroepen van vreemde origine springt de groep EU13 eruit met een aandeel helpers dat twee keer zo hoog is (12,4 %) dan het gemiddelde aandeel. Dat is te wijten aan de grote toename van het aantal mannelijke helpers, met 2.834 extra helpers voor de periode 2008-2017, of een stijging van 304,4 %.

Mogelijke verklaringen

Naast het beschrijven van de situatie werden in het rapport, waar mogelijk, een aantal mogelijke verklaringen voor de beschreven cijfers aangereikt. Volgende paragrafen bieden een selectie van de belangrijkste mogelijke verklaringen. Voor het volledige overzicht verwijzen we naar het eigenlijke [rapport](#) en de [bijlages](#).

Eerst en vooral is er de factor **“Europese Unie”** (EU): België wordt, naast zijn centrale geografische ligging, ook gekenmerkt door de aanwezigheid van een aantal instellingen van de EU, waarvan Brussel de hoofdstad is. Daarnaast behoren onze buurlanden tot de stichtende leden (van de voorlopers) van de EU, waardoor reeds sinds lange tijd het vrije verkeer van personen geldt, zelfs van voor de inwerkingtreding van de Schengenzone (1999). Die buurlanden en enkele andere West-Europese landen zijn historisch gezien verantwoordelijk voor een groot deel van de migratie naar België. Bovendien beschikken EU-burgers automatisch over een aantal basisrechten wat intra-Europese migratie vergemakkelijkt ten opzichte van extra-Europese migratie. Ook kende de EU in 2004, 2007 en 2013 een uitbreiding naar Oost-Europa.

Ten tweede zijn er een aantal factoren die een invloed hebben op de (aangroei van) de bevolking (op beroepsactieve leeftijd), inclusief het aantal zelfstandigen. Bij de aangroei van de bevolking stellen we vast dat die vooral voortvloeit uit een positief migratiesaldo, het verschil tussen immigratie en emigratie, en dat het totale vruchtbaarheidscijfer¹⁵ van vrouwen met een niet-Belgische nationaliteit hoger ligt dan bij vrouwen met een Belgische nationaliteit. Tegelijk vindt in België een dubbele beweging plaats: enerzijds de algemene vergrijzing en anderzijds het beperken van de uitstroom op de arbeidsmarkt via een aantal hervormingen, zoals bijvoorbeeld de mogelijkheid tot het onbeperkt bijverdienen als zelfstandige na (de) pensioen(leeftijd).

Ten derde is er het algemene fenomeen van de **“verzelfstandiging” van de arbeidsmarkt**. Het statuut van zelfstandige biedt meer autonomie en flexibiliteit, maar ook meer werk- en inkomensonzekerheid. Het statuut werd de afgelopen jaren verbeterd en kan als toegangspoort tot de arbeidsmarkt fungeren, ook *“voor laaggeschoolden, ouderen of buitenlanders die moeilijk een baan als werknemer kunnen krijgen”* (NBB, Jaarverslag 2017, p. 169). Daarbij aansluitend kent het specifieke statuut **“zelfstandige in bijberoep”** veel succes. Zo stelt de Nationale Bank in haar jaarverslag 2017 (p. 169): *“Dat statuut stelt loontrekkenden in hoofdberoep in staat de werkzekerheid en alle sociale voordelen van dat statuut (tijdskrediet, ouderschapsverlof, zwangerschapsverlof, enz.) te blijven genieten, samen met extra inkomsten.”* Die tendens vinden we zowel bij zelfstandigen van Belgische (+34,2 %) als van vreemde origine (+62 %) terug. Bovendien is er de afgelopen jaren een toenemende aandacht voor het promoten van het statuut van de zelfstandige waar te nemen, ook bij jongeren – bijvoorbeeld in het onderwijs.

We mogen ook de **historische context en de Belgische migratiegeschiedenis** niet uit het oog verliezen, een context die bovendien verschillend is voor de diverse Belgische landsdelen.¹¹ Integratie en inburgering van mensen van vreemde origine worden vandaag, volgens de vaststellingen van onder meer de SEM en de Nationale Bank¹⁶, nog altijd bemoeilijkt door een gebrek aan kennis van een van de landstalen, problemen met de erkenning van diploma's en vaardigheden, administratieve belemmeringen, discriminatie en een doorgaans lager scholingsniveau. Dat zijn enkele van de obstakels die de toegang tot de arbeidsmarkt in de weg staan, resulterend in een lagere tewerkstellingsgraad. Vooral het scholingsniveau is (voor alle

¹⁵ Voor meer informatie, zie onder meer bijlage 10 [“Demografie: natuurlijke groei versus het migratiesaldo”](#).

¹⁶ Voor meer informatie, zie onder meer bijlages 1 [“Herkomst en de Belgische arbeidsmarkt”](#), 3 [“Een beknopte migratiegeschiedenis van België”](#) en 4 [“Een beknopte geschiedenis van integratie en inburgering in België”](#).

bevolkingscategorieën) van cruciaal belang (NBB, Jaarverslag 2016, p. 91-92 en 177). Ook zijn er de mogelijke barrières voor zelfstandigen in het algemeen, bijvoorbeeld onvoldoende toegang tot financiële middelen, die een verklaring kunnen bieden.

Dat de vrouw nog een hele inhaalbeweging voor de boeg heeft qua vertegenwoordiging op de arbeidsmarkt is het gevolg van een historische achterstand. Dat geldt ook voor de **vrouwelijke zelfstandigen**. Weliswaar werd die inhaalbeweging ingezet in de 20e eeuw, vandaag is ze nog altijd niet voltooid. Economisch uit zich dat vooral in een toenemende arbeidsmarktparticipatie, ook als zelfstandige. Toch blijven er dus een aantal pijnpunten zoals het feit dat vrouwen verhoudingsgewijs vaker lager betaalde banen hebben, vooral omdat ze in België meer deeltijds werken. Dat komt onder meer omdat zij nog vaker instaan voor de opvang van de kinderen, terwijl mannen meer focussen op het uitbouwen van hun carrière (NBB, Jaarverslag 2017, p. 29-30). Ook de vrouwelijke ondernemer botst nog op het traditionele model op basis waarvan de vrouw als de motor van de gezinskern wordt beschouwd. De positie die de vrouw in het gezin inneemt, verschilt bovendien afhankelijk van de culturele afkomst van het gezin waarin ze leeft (impulse.brussels en actiris.brussels, 2014, p. 73). Vrouwen met een migratieachtergrond kampen met andere woorden met een dubbele drempel.¹⁷

Bovendien moet dat alles gekaderd worden in de **ruimere economische context**: het Belgische bruto binnenlands product of bbp (tegen lopende prijzen) nam tussen 2008 en 2017 toe met 26,5 % en het bbp per capita met 19,2 % (Eurostat). Die economische groei heeft eveneens een effect op de zelfstandige via onder andere een stijgende vraag bij de consument, nieuwe economische mogelijkheden, betere toegang tot financiering, een stabiel sociaal klimaat en potentiële investeringen in infrastructuur en het onderwijs van overheidswege.

Tot slot wordt in het rapport (en de bijlages van het rapport), op basis van de beschikbare literatuur, een overzicht geboden van de **algemene theorieën en hypothesen over waarom een persoon met een migratieachtergrond al dan niet zelfstandig wordt**.

Zo worden er in de literatuur over het onderwerp “ondernemers met een migratieachtergrond” een aantal “grote hypothesen” onderscheiden. Het betreft onder meer “*ondernemerschap uit noodzaak*” (waarbij werkloosheid, vaak hoger dan gemiddeld, mensen met een migratieachtergrond tot het ondernemerschap zou drijven – zie bijlage 22 “[Ondernemerschap uit noodzaak](#)”) en een “*cultuur van ondernemerschap*” (die al dan niet bestaat in het land van oorsprong en die al dan niet blijft doorleven in het land van bestemming – zie bijlage 12 “[Ondernemerschap en een cultuur van ondernemerschap \(in het land van herkomst\)?](#)”).

Maar ook *ondernemerschap op basis van de “specifieke achtergrond van iemand”* en *op basis van het “gevoerde migratiebeleid”* komen aan bod. De specifieke achtergrond van iemand vloeit volgens de literatuur voort uit een samenspel van de concepten gettovorming, etnische markt en het specifieke sociale kapitaal van iemand (zie bijlage 13 “[Ondernemerschap en de specificiteitshypothese](#)”). Daarnaast hebben bepaalde landen via hun migratiebeleid al dan niet getracht om specifieke profielen aan te trekken die over de nodige ondernemersvaardigheden zouden beschikken.

Tot slot worden “*ondernemerschap en de convergentiehypothese*” en “*ondernemerschap uit opportuniteit*” aangehaald. Daarbij gaat het eerste concept ervan uit dat een verschil in zelfstandigengraad tussen mensen met en zonder migratieachtergrond na verloop van tijd zal verdwijnen, omdat beide groepen steeds meer gelijkenissen vertonen (zie bijlage 14 “[Ondernemerschap en de convergentiehypothese](#)”). Ondernemerschap uit opportuniteit gaat er dan weer van uit dat de keuze om ondernemer te worden, gebaseerd is op het analyseren van alle gekende opportuniteiten op een bepaald moment in een bepaalde plaats.

Daarbij aansluitend worden een aantal specifieke concepten meer in detail belicht die aansluiting vinden bij de hoger vermelde theorieën en hypothesen. Zo is er het concept “transnationalisme”, het proces waarbij immigranten sociale relaties opbouwen en onderhouden tussen hun land van oorsprong en onthaal (Mampaey, 2013). Transnationalisme wordt bevorderd door de globalisering van de wereldeconomie en technologische ontwikkelingen, en kan aanleiding geven tot een aantal zakelijke opportuniteiten. Ook het begrip “etnische markten” (OECD 2010a, 2013a), dat handelt

¹⁷ Zie bijlage 15 “[Vrouwen op de arbeidsmarkt](#)” voor meer informatie.

over markten waarin specifiek gefocust wordt op de eigen gemeenschap in de vorm van producten en diensten die gelinkt zijn aan het land van oorsprong, komt aan bod.

Het is belangrijk om op te merken dat meerdere hypothesen van toepassing kunnen zijn op dezelfde persoon en dat op personen die behoren tot een verschillende maar ook eenzelfde migratieachtergrond niet per se dezelfde hypothesen van toepassing zijn.

Op die hypothesen, hun relevantie en de mogelijke link met de beschreven gegevens wordt in de studie dieper ingegaan, thema per thema. Zoals reeds vermeld, is de studie beschrijvend van aard: de vermelde hypothesen bieden potentiële verklaringen en handvaten, maar het is niet mogelijk om op basis van de studie bepaalde hypothesen definitief te weerleggen of te valideren. Wel bieden ze bijkomende inzichten in de bestudeerde materie.

Afsluitend kunnen we de situatie van de zelfstandige volgens herkomst in België als volgt samenvatten:

Het aandeel zelfstandigen in de totale bevolking (20-64) stijgt van 14,2 % in 2008 tot 15,8 % in 2017 voor personen van Belgische origine en van 9,2 % in 2008 tot 10,3 % in 2017 voor personen van vreemde origine. Het aandeel zelfstandigen in de bevolking van vreemde origine varieert over de diverse landengroepen heen. In 2017 is het aandeel zelfstandigen hoger bij personen met een EU13-origine (17,8 %) en een Oceanië/Verre Oosten-origine (16,8 %) en lager bij personen met een Maghrebijnse (6,2 %) en een Sub-Saharaanse origine (4,3 %).

Er zijn in België twee keer zoveel mannelijke als vrouwelijke zelfstandigen, ongeacht hun origine: vrouwen zijn dus systematisch ondervertegenwoordigd bij de zelfstandigen.

De populatie van zelfstandigen van vreemde origine is jonger dan de populatie van zelfstandigen van Belgische origine. De gewesten verschillen niet alleen in hun huidige situatie, maar ook in hun evolutieve dynamiek, in hun geschiedenis. In het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest was in 2017 twee derde van de zelfstandigen van vreemde origine.

Bij de zelfstandigen is, ongeacht hun origine, het aandeel hogeschoolden (42,3 %) groter dan het aandeel middengeschoolden (34,3 %) of laaggeschoolden (15,2 %). Bovendien is het aandeel zelfstandigen in de bevolking hoger bij mensen met een hoog opleidingsniveau (18,4 %) dan bij mensen met een gemiddeld (13,6 %) of laag opleidingsniveau (8,7 %). De factor "opleiding" speelt dus een belangrijke rol bij het uitoefenen van een beroep onder het zelfstandigenstatuut.

De groep zelfstandigen van vreemde origine is oververtegenwoordigd in de aansluitingen en schrappingen, terwijl het omgekeerde geldt voor de groep van Belgische origine. De groep zelfstandigen van vreemde origine ondergaat met andere woorden een grotere verandering doorheen de tijd, is meer dynamisch, dan de groep zelfstandigen van Belgische origine. Voor het opleidingsniveau werd vastgesteld dat hoe hoger het opleidingsniveau is, des te groter het groeipercentage is, hetgeen nog meer geldt voor vrouwen dan voor mannen.

Dat kan enerzijds een indicatie zijn dat de situatie op de arbeidsmarkt van personen met een vreemde origine hen meer duwt naar het ondernemerschap dan dat diezelfde situatie van personen met een Belgische origine die laatste groep naar het ondernemerschap duwt. En anderzijds, dat het bezit van een diploma hoger onderwijs een bepalende rol speelt bij het opstarten van een zelfstandige activiteit.

In 2017 was 67 % van de zelfstandigen zelfstandige in hoofdberoep, 23 % in bijberoep en 10 % actief na pensioen(leeftijd). De groep zelfstandigen van vreemde origine is oververtegenwoordigd bij hoofdberoep, de groep zelfstandigen van Belgische origine is oververtegenwoordigd bij bijberoep en de groep zelfstandigen van onbepaalde origine is oververtegenwoordigd bij de zelfstandigen actief na pensioen(leeftijd). Die vaststelling draagt bij tot het versterken van de hypothese dat het ondernemerschap voor personen van vreemde origine meer een noodzaak dan een keuze is dan bij personen van Belgische origine.

Zelfstandigen van Belgische origine zijn oververtegenwoordigd in de bedrijfstakken landbouw en visserij en bij de vrije en intellectuele beroepen. Het betreft bedrijfstakken waar het beschikken over een kapitaal (van welke aard dan ook: sociaal, cultureel, financieel, etc.) de kansen op succes van personen bijzonder verhoogt. Daarentegen lijkt het beschikken over een kapitaal minder belangrijk voor het slagen in de bedrijfstak van bijvoorbeeld de industrie (transport, enz.). Zelfstandigen van vreemde origine zijn oververtegenwoordigd in de handel en de industrie. Er

werd geen eenduidige relatie vastgesteld tussen het geslacht, het gewest of de bedrijfstak van de onderzochte individuen.